

---

*Posleratni razvoj i
društveno-klasni i politički
karakter oružanih snaga SFRJ*

Miloš Prelević

Revolucionarna borba naše radničke klase, radnih ljudi i građana, naroda i narodnosti neprekidno se razvijala i u toku NOR-a i posleratne izgradnje socijalističkih društvenih odnosa poprimala adekvatne oblike i svojstva, i to u revolucionarnom kontinuitetu, jer »kod nas nije razvijan sistem birokratsko-tehnokratske vladavine«.¹ Odbrambeno organizovanje — sastavni deo i koncentrisani izraz vojne sile naše društvene zajednice — takođe se neprekidno razvijalo, usavršavalo i jačalo, poprimajući organizacione oblike, društvene i vojne osobenosti koje su u pojedinim etapama revolucionarnog kretanja društvene zajednice obezbeđivale optimalno ispoljavanje svoje uloge — oslobođenje od okupatora i uspostavljanje revolucionarne vladavine radničke klase i narodnih masa okupljenih oko KPJ i odbranu nezavisnosti, teritorijalnog integriteta i samostalnog socijalističkog razvoja. Drug Tito je isticao da se naša koncepcija opštenarodne odbrane, nastala i potvrđena u NOR-u, »kontinuirano razvijala kroz cio period naše socijalističke izgradnje, onako kako se razvijalo cijelo naše društvo. A to nije bilo kretanje u pravoj liniji, već buran proces izgradnje novog samoupravnog socijalističkog društvenog sistema.«²

Izgradnja naših oružanih snaga u posleratnom periodu odvijala se neposredno pod rukovodstvom SKJ, druga Tita i Predsedništva SFRJ a u saglasnosti sa:

- razvojem socijalističkih društvenih odnosa i proizvodnih snaga naše društvene zajednice;
- međunarodnim političkim i vojnopolitičkim odnosima u svetu i u Evropi i položajem naše zemlje u tom sklopu;
- karakterom rata i oružane borbe, s obzirom na skokovit razvoj vojnog faktora u svetu;

¹ E. Kardelj, Osnovni uzroci i pravci ustavnih promena, »Komunist«, 1973, str. 11—
—12.

² Tito, Vojna dela, VIZ, 1977, tom V, str. 135.

— iskustvima iz našeg NOR-a i drugih narodnooslobodilačkih i antikolonijalnih ratova i revolucija;

— našim koncepcijsko-doktrinarnim opredeljenjima u pogledu potreba, mogućnosti i načina odbrane zemlje i odbrambenog organizovanja društvene zajednice u datim uslovima i dr.³

I. Oružane snage u periodu revolucionarnog etatizma (1945. do 1950. godine)

Naše oružane snage izašle su iz narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije sa oko 800.000 boraca i starešina, organizovanih u četiri armije i Korpus narodne odbrane, sa snažnim vazduhoplovstvom i ratnom mornaricom i drugim brojnim jedinicama i ustanovama i bogatim ratnim iskustvom. Da bi u prvim posleratnim godinama (1945. do 1950) uspešno izvršavala svoju revolucionarnu društvenu ulogu — odbranu tek izvojevanu slobode i nezavisnosti i razvoj novih, socijalističkih društveno-političkih i ekonomskih odnosa, pred Jugoslovenskom armijom se nalazio složen zadatak — prelazak na mirnodopske uslove života i reorganizaciju, dalji razvoj i modernizaciju, uz istovremeno stalno obezbeđenje najvišeg stepena borbene spremnosti.

Velika ratna razaranja i ljudske žrtve u toku NOR-a još više su potencirali opštu zaostalost naše zemlje koja je pred rat bila jedna od najnerazvijenijih zemalja Evrope.⁴

Iako je buržoazija u toku NOR-a bila politički i vojno razbijena, objektivne unutrašnje okolnosti pružale su još uvek ozbiljne mogućnosti za otpor. Koristeći zaostalost privredne strukture i neravnomernu razvijenost regiona, građanska opozicija se, podržana od međunarodne reakcije, suprotstavljala novim socijalističkim društvenim odnosima i obnovi i izgradnji Jugoslavije, i to ekonomskim i političkim diverzijama, kao i oružanim akcijama (ostaci kvislinških oružanih formacija u zemlji i oni ubacivani iz

3

»Duboki narodni i revolucionarni karakter narodnooslobodilačke borbe i revolucije odredio je karakter i smer našeg društvenog razvoja u posleratnom razdoblju. Revolucionarna inicijativa najširih narodnih masa nastavila se u periodu obnove, a po njenom završetku našla je svoj puni izraz u izgradnji socijalističkog samoupravljanja. Sa razvojem socijalističkog samoupravljanja i podružtvljavanjem poslova odbrane zemlje i zaštite ustavnog uređenja, kao i spoljne politike, tekao je i razvoj JNA. Naša armija i oružane snage u celini razvijali su se kao faktor mirne soci-

jalističke izgradnje i jačanja međunarodnog položaja Jugoslavije kao nezavisne i nesvrstane zemlje.« Iz referata S. Krajgera održanog povodom četrdesetgodšnjice stvaranja i razvoja oružanih snaga SFRJ.

4

Privrednu situaciju su karakterisala polukolonijalna svojstva. Nacionalni dohodak po glavi stanovnika bio je oko 115 dolara. Radnička klasa je bila malobrojna — pred rat je brojala oko 700.000. Preko 45% stanovništva bilo je nepismeno.

inostranstva). Otporu nezavisnosti i samostalnom socijalističkom razvoju naše zemlje od 1948. godine pridružili su se i dogmatski elementi potpomognuti kampanjom Informbiroa.

Već prvih dana po oslobođenju naša zemlja se suočila i s teškoćama koje su proizilazile iz teritorijalnih i drugih pretenzija nekih susjednih zemalja. Koncentracija kvislinških formacija i oružanih snaga SAD i Engleske prema našim granicama, radi eventualne realizacije »plana fifti-fifti«, i pritisak na naša socijalistička društvena kretanja predstavljali su neposrednu opasnost za integritet zemlje. Kulminacija opasnosti za našu nezavisnost nastupila je 1948. godine usled svih vrsta pritisaka, uključujući i vojni, i totalne izolacije do koje je došlo nakon Rezolucije Informbiroa.

Naše oružane snage izašle su iz NOR-a s dragocanim ratnim iskustvima. Međutim, morale su se pripremiti za masovnu primenu dela savremene ratne tehnike i naoružanja, kao i za frontalni način ratovanja kojim je eventualno valjalo braniti nezavisnost zemlje i kompaktnost teritorije. Starešinski kadar je u ogromnoj većini poticao iz redova radnika i seljaka i nije imao adekvatno vojnostručno i opšte obrazovanje. Valjalo je hitno izvršiti prelaz iz ratne armije u mirnodopsku, razviti nove rodove i službe, obezbediti novi sistem ratne mobilizacije i regrutske obuke, novi razmeštaj jedinica i dr. Isto tako, trebalo je, u najkraćem roku i po cenu najvećih odricanja, razviti sopstvenu vojnu industriju i hitno osposobiti starešinski sastav i jedinice za izvođenje savremenih borbenih dejstava u uslovima oslobođene zemlje.

U datim unutrašnjim i međunarodnim okolnostima (1945. do 1950), obnova ratom upustošene zemlje i izgradnja i učvršćivanje socijalističkih društvenih odnosa u svim oblastima društvenog života, kao i oružana odbrana i odvracanje od agresije i pritiska i unutrašnjih kontrarevolucionarnih oružanih akcija, mogle su se najuspešnije sprovesti centralizacijom ekonomske, političke, kulturne i vojne moći u centralnim organima Partije i države kao reprezentanta interesa radničke klase, odnosno opštih društvenih interesa, uz neposredni oslonac na revolucionarne političke organizacije i inicijativu širih narodnih masa. Socijalistički revolucionarno-etatički ekonomski i politički sistem bio je istorijski nužan, jer je u konkretnim uslovima predstavljao revolucionarni instrument radničke klase i obezbeđivao kretanje društva ka organizovanju radničke klase kao države i asocijacije slobodnih proizvođača. Na vojnom planu — koncentracijom svih poslova odbrane, posebno oružane odbrane u nadležnost centralnih organa federacije, u uslovima totalne nerazvijenosti, ograničenih društvenih resursa i pojačane pretnje našoj nezavisnosti — stvoreni su uslovi za brzo i uspešno rešavanje svih bitnih pitanja (društvenih i materijalnih) mirnodopske reorganizacije oružanih snaga, izgradnje i modernizacije Jugoslovenske armije.

Sistem odbrane iz prvih posleratnih godina, odnosno operativna armija — Jugoslovenska armija, a od 1949. godine i partizanske jedinice i mreža partizanskih štabova koji bi se u slučaju rata formirali širom zemlje — po svojoj društveno-klasnoj suštini i ulozi predstavljao je konkretno-

-istorijski oblik ostvarivanja Marksove ideje naoružanog naroda. On je u datim istorijskim uslovima obezbeđivao ostvarivanje izvornih konkretno-istorijskih interesa i volje radničke klase, radnih ljudi, naroda i narodnosti — optimalnu odbranu i zaštitu učvršćenja i razvoja socijalističkih društvenih odnosa i osnovne uslove za proces stalnog jačanja i podruštvljavanja na radničko-klasnoj osnovi odbrambenih struktura i funkciji naše društvene zajednice.

Jugoslovenska armija bila je jedan od vrlo značajnih izvora sposobnosti našeg društva da se u prvim posleratnim godinama uspešno suprotstavi mnogobrojnim spoljnim i unutrašnjim nasrtajima na tekovine revolucije i pouzdani oslonac autentičnog puta u socijalizam. Njen revolucionarni i duboko narodni karakter izražavao se preko:

— njene društvene uloge: oružanog garanta nezavisnosti zemlje, dosledne i bezrezervne podrške politici Partije na izgradnji autentičnih socijalističkih društvenih odnosa, činioca produbljanja ravnopravnosti i zajedništva naših naroda i narodnosti, oslonca Partije u ideološko-političkom, kulturnom i stručnom obrazovanju i vaspitanju mladih generacija i neposrednog učešća u obnovi i izgradnji ratom opustošene zemlje — dakle, preko neposredne i tesne povezanosti pripadnika Armije sa radničkom klasom i širokim narodnim masama;

— radničkog i seljačkog porekla, političke organizovanosti i idejno-političke i teorijske revolucionarne marksističke usmerenosti starešinskog i boračkog kadra Armije (Posle izvršene demobilizacije 1946/1947. u Armiji je ostalo preko 70.000 članova Partije i 90.000 članova SKOJ-a, tj. oko 42% njenog sastava. Oficira članova Partije bilo je 96%. To je činilo armijski kadar sposobnim da se neposredno uključi u politički i društveni život zemlje kao značajan oslonac Partije u ideološkom i političkom obračunu sa snagama kontrarevolucije — građanskim i informbirovskim.);

— rukovođeće uloge Partije u obavljanju njene opštedruštvene funkcije i u svim područjima života i izgradnje (centralni partijski organi, partijska organizacija i politički organi u Jugoslovenskoj armiji na svim nivoima rukovođenja obezbeđivali su da Armija uvek deluje u duhu politike Partije).

Društveno-klasna suština, nastanak, način organizovanja, unutrašnji odnosi i društvena uloga, davali su oružanim snagama nova kvalitativna svojstva revolucionarne i duboko narodne armije — konkretnog oblika realizacije Marksove ideje o naoružanom narodu. Zahvaljujući tim svojstvima, razumevanju i odricanju radničke klase i radnih masa i neposrednoj brizi Partije i druga Tita, Jugoslovenska armija je bila sposobna da u izuzetno teškim prvim posleratnim godinama organizuje široki front unutrašnje izgradnje kao savremene vojne organizacije naše socijalističke društvene zajednice.

Završetkom rata deo Armije, jedinice KNOJ-a i snage bezbednosti nisu prešle na mirnodopske uslove života, već su bile angažovane, zajedno sa organima narodne vlasti, na likvidaciji ostataka kvasilniških oružanih formacija — ustaša, četnika, balista i dr. (oko 12.000 ljudi), preko kojih su spoljne i unutrašnje kontrarevolucionarne snage pokušavale da uspore i

Formiranjem partizanskih, diverzantskih i teritorijalnih jedinica u okviru KoV-a neposredno u društvenoj bazi, uz neposredno angažovanje radnih ljudi, organizacija i organa društveno-političkih zajednica i radnih organizacija, kao i predviđanjem formiranja teritorijalnih komandi od opštine do republike u slučaju rata na teritoriji eventualno privremeno zaposledutoj snagama neprijatelja, učinjen je korak dalje ka podružljivanju oružanih snaga i odbrambenih struktura i funkcija u celini i jačanju odbrambene moći naše društvene zajednice.

U ovom razdoblju u KoV-u je došlo do bitnih organizacionih promena. Jedinice protivavionske artiljerije i hemijska služba postaju posebni rodovi (PAA i ABHO). Formirane su i prve raketne jedinice PVO. Ukinuta je konjica kao rod vojske. U sastav KoV-a ušle su novoformirane partizanske brigade i teritorijalne čete i vodovi.

Objedinjavanjem teritorijalne i dela trupne PVO sa RV, obrazovan je jedinstven vid JNA — RV i PVO. Formirane su nove lovačko-presretačke jedinice, jedinice za elektronsko osmatranje i dr.

U okviru vojnopomorske oblasti, RM je integrisana sa KoV. Formirane su flote brodova i jedinice PAA, kao i pomorsko-partizanske i teritorijalne jedinice.

Održavanje i modernizacija naoružanja i opreme Armije i u ovom periodu zasnivaju se na sopstvenim izvorima i vojnoindustrijskim potencijalima zemlje, kao i na nabavkama iz inostranstva.

Osloncem na ubrzani razvoj materijalne baze zemlje, vojna industrija je razvila nove proizvodne kapacitete i početkom šezdesetih godina bila u mogućnosti da naše oružane snage snabdeva gotovo svim vrstama pešadijskog naoružanja i opreme, artiljerijom i minobacačima skoro svih vrsta, sem većih kalibara, kao i jednim delom avionima i ratnim brodovima.

U periodu 1950. do 1959. godine, na osnovu Sporazuma o vojnoj pomoći između vlada FNRJ i SAD, SAD i neke zapadnoevropske zemlje snabdevale su naše oružane snage savremenim borbenim sredstvima, prvenstveno teškom tehnikom, tenkovima, avionima, borbenim vozilima, većim borbenim brodovima i dr. U složenim uslovima posleratne izgradnje naše armije, ova nabavka borbenih sredstava je imala značajnu ulogu u razbijanju blokade informbirovskih zemalja i izgradnji i osposobljavanju sopstvenih kapaciteta vojne industrije.

Od početka šezdesetih godina naše oružane snage se snabdevaju izvešnim brojem teške ratne tehnike i opreme kupovinom u inostranstvu (SSSR i zapadne zemlje).

Ukidanjem funkcije političkog komesara 1953. godine uvodi se princip jednostarešinstva. Postignuti uspesi u svestranom razvoju Armije, posebno u vojnostručnom i idejno-političkom uzdizanju starešinskog kadra, usloveli su potrebu da se u ličnostima komandanta i komandira izrazi jedinstvena odgovornost za celokupno stanje u jedinici, obuku i borbena dejstva. Time je kvalitativno unapređen sistem komandovanja na svim nivoima. U komandama se uvodi nova funkcija — funkcija pomoćnika komandanta za moralno-političko vaspitanje (od 1978. pomoćnika komandanta za politički rad).

onemogućće učvršćenje i razvoj socijalističkih društvenih odnosa. Taj zadatak su određeni delovi naših oružanih snaga u tesnoj saradnji s narodom do sredine 1947. godine uspešno okončali.

U toku 1945. i 1946. godine, prvom mirnodopskom reorganizacijom i demobilizacijom, oružane snage su prilagođene mirnodopskim uslovima, tako da je mirnodopski aktivni deo Armije sveden na veličinu regrutnog kontingenta — na oko 400.000 vojnika i starešina. Umesto ratnih armija, formirano je pet vojnih oblasti, RV i RM, a osnovu organizacijsko-formacijskih rešenja činio je brigadni sistem koji je u 1949. godini zamenjen pukovskim. Korpusi su organizovani 1950. godine, i to u sastavu vojnih oblasti. Mirnodopskom reorganizacijom i smanjenjem brojnog stanja Armije, s obzirom na uvođenje novog naoružanja i intenzivnu obuku jedinica, došlo je do daljeg povećanja njene ukupne borbene mogućnosti.

Prvih posleratnih godina, do 1948. god., osnovu naoružanja i opreme činili su zatečeno oružje iz rata (i ratni plen) i pomoć i kupovina naoružanja, naročito teške ratne tehnike iz SSSR-a i nekih istočnoevropskih socijalističkih zemalja. Krajem 1948. godine organizovan je široki front izgradnje sopstvene vojne industrije. Blagodareći izuzetnim naporima i lišavanju radnih ljudi (u ovim godinama izdvajano je za potrebe narodne odbrane preko 20% nacionalnog dohotka), vojna industrija je već u 1951. godini povećana za šest puta u odnosu na 1947. godinu, osvojivši 120 novih proizvoda naoružanja i ratne opreme. Osloncem na sopstvene snage ostvarene su bitne materijalne i kadrovske pretpostavke za kvalitativni i kvantitativni razvoj (u narednim decenijama) naše vojne industrije.

Uloženi su i ogromni naponi radi podizanja vojnostručnih, idejno-teorijskih i opštih znanja starešinskog kadra, organizovanja i razvoja školskog vojnog sistema. U 1945. i 1946. godini, preko večernjih škola i kurseva, završilo je potpuno opšte srednje obrazovanje 83,38% starešina. Istovremeno je organizovano, u okviru jedinica i komandi, izučavanje i opštevojnih, stručnih i ideološko-političkih predmeta. U toku 1946. godine otpočeo je rad u 15 vojnih škola, da bi u 1948. godini njihov broj porastao na 50. Tako je u relativno kratkom periodu starešinski sastav stekao i osnovno vojnostručno i opšte obrazovanje i osposobio se za uspešno organizovanje i izvođenje obuke jedinica, uopštavanje ratnih iskustava i razvijanje sopstvene vojne doktrine.

Unutararmijski društveni odnosi i dalje su razvijani na osnovama svesne vojne discipline, subordinacije i dvostarešinstva (komandant — komandir i politički komesar). Politički komesar dobio je i ulogu partijskog rukovodioca. Subordinacijom rukovođenja i komandovanja i centralizovanom partijskim rukovođenjem, posredstvom centralnih partijskih i državnih organa, u svim jedinicama i ustanovama Jugoslovenske armije obezbeđivano je u datim uslovima sprovođenje konkretnih interesa i volje radničke klase i radnih ljudi.

U prvim posleratnim godinama korišćena su i iskustva ratne doktrine SSSR-a, koliko je to odgovaralo našem sistemu i doktrini odbrane u ovom revolucionarno-etatističkom periodu razvoja zemlje. Međutim, saradnja naše i sovjetske armije preko izvesnog broja sovjetskih vojnih instruktora

prisutnih u nekim našim komandama i jedinicama, kao i školovanja jednog broja naših starešina u vojnim školama SSSR-a, pokazala se kasnije nepodesnom. Još pre Rezolucije Informbiroa, na zahtev naše vlade, sovjetski oficiri su napustili Jugoslovensku armiju, a posle napada Informbiroa prekinuto je i školovanje naših oficira u SSSR-u.

Naša doktrinarna opredeljenja o načinu odbrane zemlje u tom periodu bila su: odbrana zemlje od agresora borbenim dejstvima jedinica Jugoslovenske armije u sadejstvu s partizanskim dejstvima partizanskih jedinica na teritoriji koju bi agresor eventualno privremeno zaposeo, uz opšti oslonac na organe narodne vlasti, radne organizacije i političke organizacije.⁵

II Oružane snage u toku razvoja socijalističkih samoupravnih društvenih odnosa (1951. do 1982. godine)

Drugi period u posleratnom razvoju oružanih snaga nastupa sa početkom razvoja socijalističkih samoupravnih društvenih odnosa — uvođenjem radničkog samoupravljanja, odnosno od 1951. godine, kada je drug Tito povodom desetogodišnjice Jugoslovenske armije (tada je njen naziv promenjen u Jugoslovensku narodnu armiju — JNA) ukazao na pravce razvoja naših koncepcijsko-doktrinarnih opredeljenja, na dalju izgradnju oružanih snaga, na potrebu daljnjeg razvoja doktrine opštenarodnog odbrambenog rata.

U skladu s deatizacijom našeg političkog i ekonomskog sistema i izgradnjom socijalističkih društvenih odnosa, orijentacijom na politiku aktivne miroljubive koegzistencije i nesvrstavanja, kao i karakterom oružane borbe, rata (koji bi nam mogao biti nametnut), naš sistem i doktrina odbrane neprekidno su se razvijali u smeru: (a) obezbeđenja maksimalnog angažovanja ljudskih snaga, materijalnih i duhovnih potencijala zemlje u odbrambenom ratu, optimalnih oblika odbrambenog organizovanja društva i vođenja oružane borbe, rata s obzirom na konkretne uslove i (b) otvaranja procesa podružljavanja odbrambenih struktura i funkcija — prerastanja na radničko-klasnoj osnovi i vodećoj ulozi SKJ radnih ljudi i građana, naroda i narodnosti preko samoupravno udruženog rada, društveno-političkih zajednica i organizacija i države kao neposrednog instrumenta samouprave i vlasti radničke klase u odlučujuće subjekte kreiranja politike odbrane, odbrambenih poslova i učešća u odbrambenom ratu.

5

Na završetku velikog manevra jedinica Jugoslovenske armije u Šumadiji, u jesen 1949. godine, drug Tito je istakao: »Ovi manevri su pokazali da je naša armija sposobna da rešava i najteže zadatke u ratu, da je dostojna i sposobna da brani mirnu izgradnju socijalizma u našoj ze-

mlji ... Danas smo, gledajući defile trupa, mogli videti kako se naši ljudi, građani i seljaci, raduju i čude otkud nam ova kva vojska. Mi smo počeli ni od čega i stvorili smo i stvaramo modernu armiju.« Tito, Vojna dela, VIZ, 1961, knj. II, str. 199. i 208.

Jačanje i modernizacija oružanih snaga u tom periodu odvijali su se u okviru razvoja celokupnog sistema opštenarodne odbrane kao njegov udarni deo i okosnica, izraz i činilac odbrane i razvoja socijalističkih sa-moupravnih društvenih odnosa, kao dela naoružanog naroda.

Razdoblje 1951. do 1967. godine

Usvojenim stavovima CK SKJ, Ustavnim zakonom (1952) i zakonima o narodnoj odbrani i JNA (1955) i normativno-pravno su postavljena načela nove doktrine opštenarodnog odbrambenog rata, odnosno sistema odbrane. Njene polazne osnove bile su: opštenarodni i odbrambeni — revolucionarni karakter rata koji bi vodila naša zemlja, dalje podruštvljavanje odbrambenih poslova, modernizacija i jačanje borbene moći JNA, izgradnja novog elementa oružanih snaga — teritorijalne odbrane i razvijanje strategije koja kombinuje oružanu borbu i druge oblike borbe i otpora, a u oružanoj borbi frontalna i partizanska dejstva. »U eventualnom ratu« — istakao je drug Tito — »u kome bi bila upotrebljena nuklearna i druga sredstva neograničenih mogućnosti, u ratu u kome bi čitava teritorija zemlje bila ratište potrebna je spremnost i oružanih snaga i zajednice u cjelini i svakog pojedinca«. ⁶

Umesto ranijeg stanovišta prema kome se teritorija zemlje brani, uglavnom, borbenim dejstvima operativne armije u zahvatu fronta, 1959. godine »Ratna služba« insistira na »maksimalnom i organizovanom angažovanju i korišćenju svih snaga i izvora zemlje u pružanju otpora svih naših naroda na celoj teritoriji, na frontu i u pozadini neprijatelja«. Pored jedinica operativne armije, doktrinom opštenarodnog odbrambenog rata predviđa se i formiranje partizanskih, diverzantskih i teritorijalnih jedinica, namenjenih da u sadejstvu s operativnom armijom, »koja vodi aktivnu i žilavu borbu na frontu«, vrše »neprekidna aktivna — ofanzivna dejstva u pozadini neprijatelja«, kao i »kontrolu i obezbeđenje neprekidne državne teritorije zahvaćene i nezahvaćene neprijateljskim snagama«. ⁷

Ovo razdoblje (1951. do 1967.) razvoja i ostvarivanja doktrine opštenarodnog odbrambenog rata karakterišu napori usmereni ka svestranom i skladnom razvoju vidova, rodova i službi JNA sa svim komandnim, operativnim i pozadinskim elementima i stvaranje teritorijalne komponente — partizanskih, diverzantskih i teritorijalnih jedinica u okviru vojnih oblasti i područja. Obrazovani su operativni i operativno-teritorijalni združeni sastavi koji su u stanju da se na kopnu, moru i u vazduhu uspešno suprotstavljaju modernom opremljenom i dobro naoružanom agresoru. Time je ostvaren nov kvalitet u razvoju JNA. Ovakvim rešenjima prilagođeni su sistem komandovanja, obuka jedinica i komandi, sistem pozadinskog obezbeđenja i školovanja kadra, kao i regrutni i mobilizacijski sistem.

⁶
Tito, Vojna dela, VIZ, 1972, knj. IV, str. 97.

⁷
»Ratna služba«, 1959, str. 12.

U saglasnosti s razvojem uloge SKJ u socijalističkom samoupravnom društvu (VI kongres SKJ, 1952), u organizaciji SKJ u JNA došlo je do razgraničenja partijskih i političkih organa. Politički organi postali su isključivo organi komande, dok su partijski organi ostali samostalni u odnosu na komande kao idejno-politička vodeća snaga u svim jedinicama, komandama i ustanovama i u JNA u celini.

I u ovom razdoblju posvećuje se posebna pažnja daljem razvoju i unapređenju vojnog školstva i obuke jedinica i komandi. Iskustva iz NOR-a sistematično se integrišu u nastavne programe škola i obuku jedinica, starišina i komandi na svim nivoima. Obuka se usmerava na osposobljavanje oružanih snaga za vođenje oružane borbe u uslovima upotrebe klasičnog i nuklearnog oružja, sa težištem na vođenju protivtenkovske, protivvazdušne i protivdesantne borbe i kombinaciji frontalnih i partizanskih dejstava. Zajedničke vežbe vidova, rodova i službi postali su stalna praksa. U školskom sistemu reorganizuju se i dalje razvijaju postojeće škole, ali se, takođe, otvaraju i razvijaju i nove škole. Tako, Ratna škola otpočinje sa radom 1955. godine, čime je, u osnovi, zaokružen sistem vojnog školstva.

Razvoj i jačanje borbene moći i revolucionarnog i narodnog karaktera JNA, zasnovani na stavovima doktrine opštenarodnog odbrambenog rata, odvijali su se do sredine 1968. godine kada se počelo sa širim razvijanjem i razradom konceptijsko-doktrinarnih opredeljenja, odnosno sa konceptijom opštenarodne odbrane.

Razdoblje 1968. do 1982. godine

Početakom šezdesetih godina drug Tito je razvio nove idejno-teorijske i vojnodoktrinarnе teze o daljem razvoju našeg odbrambenog sistema u kojem će doći do sve punijeg izražaja socijalistički samoupravni društveni odnosi, položaj radnih ljudi i odlučujuća uloga radničke klase, ravnopravnost i zajedništvo naroda i narodnosti, što će omogućiti dalje jačanje odbrambene moći zemlje.

Razrada i ostvarivanje koncepcije opštenarodne odbrane bili su povezani s procesima ubrzanog proširivanja sistema samoupravljanja na celu oblast društvene reprodukcije (inicirane Ustavom 1963. i privrednom i društvenom reformom 1965) i prevazilaženja otpora konzervativnih birokratsko-etatiističkih snaga (Brionski plenum 1966), kao i rezultatima ostvarivanja doktrine opštenarodnog odbrambenog rata i porasta tehničko-tehnoloških mogućnosti razvoja odbrambenih snaga naše društvene zajednice.

Novi elementi u orijentaciji društveno-političkog i vojnostrategijskog razvoja odbrambenog organizovanja naše društvene zajednice dolaze do punog izražaja u Zakonu o narodnoj odbrani (1969) i na IX kongresu SKJ (1969). Naredno desetljeće (Ustav 1974, X i XI kongres SKJ, normativni akti socijalističkih republika i pokrajina, opština i radnih organizacija) bilo je razdoblje intenzivne razrade, sistematizacije i ostvarivanja koncepcije opštenarodne odbrane. »Prenoseći, dakle, odgovornost za odbranu na ci-

jelo društvo, a ne samo na neke specijalizovane organizacije i organe, mi smo unnogostručili njenu snagu i istovremeno učinili značajan korak ka realizaciji ideje klasika o naoružanom narodu⁸, istakao je drug Tito 1971. godine.

U toku 1968. i 1969. godine, republike, pokrajine, opštine i radne organizacije preuzele su preko svojih štabova teritorijalne odbrane, komisija i društveno-političkih organizacija, svaka na svom području, odgovornost za organizovanje i rukovođenje delom oružanih snaga, sistemom službi i jedinica civilne zaštite i opštenarodnim otporom u slučaju rata, iz čega se snažno razvila teritorijalna odbrana kao deo oružanih snaga i sistema opštenarodne odbrane u celini.

Naš sistem opštenarodne odbrane sastojao se iz sledećih konstitutivnih elemenata:

- oružanih snaga, koje čine JNA i teritorijalna odbrana
- sistema službi i jedinica civilne zaštite i

— neposrednog učešća u organizaciji opštenarodne odbrane i uključivanja u opštenarodni rat organizacija udruženog rada i drugih samoupravnih organizacija i zajednica, društveno-političkih zajednica i državnih organa — od mesne zajednice do federacije i društveno-političkih i drugih društvenih organizacija.

Ovako konstituisan, sistem opštenarodne odbrane ostao je u narednom razdoblju, do današnjih dana, u osnovi isti, ali neprekidno produbljavajući svoju društveno-političku prirodu — podružtvljavanje na radničko-klasnoj osnovi i jačajući svoju odbrambenu sposobnost.

Naša doktrina i strategija opštenarodne odbrane polaze od stanovišta da bi eventualni rat koji bi nam bio nametnut imao revolucionarni i nacionalnoodbrambeni (pravedni) karakter. Rat bismo vodili za odbranu socijalističkog samoupravnog razvoja, nacionalne nezavisnosti i suvereniteta, sopstvenim snagama. Takođe, ispoljio bi se i kao integralni deo borbe socijalističkih i uopšte progresivnih snaga sveta protiv imperijalističkih i hegemonističkih snaga i tendencija. Međutim, moralna, politička i druge vrste podrške i pomoći progresivnih snaga sveta našem (eventualnom) odbrambenom ratu, zavisice u prvom redu od odlučnosti i efikasnosti naše borbe i otpora.

Naša doktrina je, dakle, po svom društvenom i političkom karakteru, isključivo odbrambena. Međutim, u vojnotehnoškom smislu ona se zasniva na aktivnim, ofanzivnim dejstvima kao odlučujućim. Rat koji bismo vodili dobio bi karakter koordiniranog i maksimalnog učešća i napora oružanih snaga, svih društveno-ekonomskih i političkih struktura i funkcija i masovnog učešća građana, materijalnih i duhovnih potencijala zemlje u oružanoj borbi i ostalim oblicima borbe i otpora. »Borba (oružana) i svi drugi oblici svenarodnog otpora čine nužno i nedeljivo jedinstvo. Masovno angažovanje naroda u sveobuhvatnom aktivnom otporu — idejno-

-politička i psihološka borba za jedinstvo i moral naroda, funkcionisanje vlasti i svih ostalih političkih i drugih ćelija društva, proizvodnja, snadbjevanje, zbrinjavanje i drugo — ima poseban značaj za uspešnu oružanu borbu i vođenje rata u celini.⁹

Primenom različitih oblika oružane borbe (kombinovani, frontalni, partizanski), izvođenjem napadnih i odbrambenih borbenih dejstava u zahvatu fronta ili na privremeno zaposednutoj teritoriji i u borbi protiv vazdušnih desanata, kontrolom naše pozadine (teritorije), obezbeđuje se uspešno vođenje borbe protiv svakog agresora i u svim vrstama agresije.

Svojim originalnim vojnostrategijskim rešenjima, naša doktrina opštenarodne odbrane obogatila je savremenu vojnu misao, posebno nesvrstanih zemalja, o mogućnostima uspešne odbrane zemlje i od nadmoćnijih (po klasičnim merilima) snaga agresora, ako se primene adekvatni oblici odbrambenog organizovanja i vođenja oružane borbe, rata. Kao takva, u savremenim međunarodnim uslovima deluje kao brana agresivnim ratovima i pritiscima.

Ustavom 1974. godine i stavovima X, XI i XII kongresa SKJ dat je novi podsticaj daljem toku podružtvljavanja odbrane na revolucionarno-klasnoj osnovi i vodećoj ulozi SKJ.

Poslovi opštenarodne odbrane postaju sastavni deo celokupne društvene reprodukcije, planiranja, samoupravnog sporazumevanja i društvenog dogovaranja u svim oblastima društvenog života naše zajednice. Razvoj našeg društveno-političkog sistema u pravcu još aktivnijeg i potpunijeg bavljenja svih njegovih subjekata poslovima opštenarodne odbrane — da pitanje odbrane bude stalno prisutno na svim stepenima delegatskog odlučivanja i da se skupštine društveno-političkih zajednica (od opštine do federacije) bave svim ključnim problemima razvoja i ostvarivanja opštenarodne odbrane i potpunije ispolje kao organi odlučivanja, kontrole i usmeravanja u toj oblasti — učinjen je još jedan kvalitativni korak u razvoju sistema opštenarodne odbrane kao integralnog dela društvenog sistema socijalističkog samoupravljanja. Time su ujedno produbljene objektivne i subjektivne pretpostavke za zajedništvo i punu afirmaciju svih naših naroda i narodnosti, kao i za optimalno angažovanje njihove odbrambene energije putem sistema opštenarodne odbrane naše višenacionalne društvene zajednice.

Stavovi i mere XI i XII kongresa SKJ na planu daljeg produbljavanja odlučujuće uloge radničke klase i SKJ u kreiranju i ostvarivanju opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, u svim (pa i najtežim) uslovima — i spajanja i uzajamnog prožimanja i dopunjavanja odbrambene i zaštitne funkcije na svim nivoima društveno-političkog sistema — imaju značenje daljeg dograđivanja i razvoja osnovnih parametara opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Formiranjem komiteta za opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu u okviru političkog sistema za rukovođenje, usmeravanje i koordinaciju odbrane i zaštite u svim organizacijama udruženog

9

Rešenost i spremnost za odbranu SFRJ
(izvod iz »Smernica za odbranu SFRJ«),
»Vojno delo«, br. 1/1973, str. 8.

rada, mesnim zajednicama, opštinama, pokrajinama i republikama, sastavljenih od radnih ljudi i građana koji vrše najodgovornije funkcije u tim sredinama, obezbeđuje se uloga SKJ kao osnovnog pokretačkog i kohezivnog faktora i glavnog nosioca političke odgovornosti u miru i ratu na svim nivoima političkog sistema na planu odbrambeno-zaštitnih funkcija. Time se postižu spanjanje i jačanje efikasnosti odbrane i zaštite i ujedno onemogućuje da se u bilo kojem segmentu socijalističkog samoupravnog sistema ili dela teritorije nametnu birokratsko-dogmatske, tehnokratske, liberalističke, nacionalističke, iredentističke i druge antisamoupravne snage i time onemogućuje odlučujuću ulogu radničke klase i SKJ.

I u ovom razdoblju, zajedno s daljnjim podruštvljavanjem, učvršćivali su se i razvijali jedinstvenost, celovitost i opštejugoslovenski karakter opštenarodne odbrane. To je prirodni izraz našeg jedinstvenog društveno-ekonomskog i političkog sistema, jedinstvenih revolucionarnih i nacionalnih interesa radničke klase i građana, svih naroda i narodnosti, kao i fizionomije eventualnog rata. Jedinstvenost i opštejugoslovenski karakter opštenarodne odbrane manifestuju se kroz jedinstvenu doktrinu i strategiju, jedinstven sistem opštenarodne odbrane, zajedničke oružane snage, jedinstvene osnove priprema za odbranu svih društvenih struktura i funkcija, kao i kroz jedinstveno rukovođenje i komandovanje oružanim snagama i drugim oblicima borbe i otpora.

Koncentracija nekih prava i odgovornosti u organima federacije, radi obezbeđenja jedinstvenosti, međusobne usklađenosti i funkcionalne povezanosti celokupne organizacije i priprema za odbranu zemlje, kao i vrhovno komandovanje oružanim snagama, uz visok stepen inicijative i samostalnosti društveno-političkih zajednica i organizacija udruženog rada, ne pojavljuju se, dakle, samo kao izraz potrebe optimalne tehnološke organizacije odbrane već i kao izraz društvene prirode našeg političkog i ekonomskog sistema.

Osnovnom društvenom ulogom — oružanom odbranom i zaštitom socijalističkih samoupravnih odnosa i nezavisnosti od spoljnih pritisaka, kao i oružane agresije i eventualnih kontrarevolucionarnih akcija antisocijalističkih snaga iznutra — opštenarodna odbrana je ispoljavala svoj najneposredniji uticaj na društvene odnose u celini — dakle, na sve strukture i funkcije društva. Radnička klasa i građani mogu se samo u nezavisnoj i slobodnoj zemlji slobodno opredeljivati za pravce svog unutrašnjeg socijalističkog razvoja i za afirmaciju svog nacionalnog i internacionalnog bića.

Razvoj odbramenih snaga društva na osnovama koncepcije opštenarodne odbrane doprinosa je, kroz čitav posleratni period, njegovom socijalističkom samoupravnom preobražaju. Angažovanje radnih ljudi i svih drugih subjekata samoupravnog društva na odbrambenim poslovima utiče na njihovo saznanje da se svaka naša republika i svaki deo zemlje mogu uspešno braniti samo u okviru integralne jugoslovenske društvene zajednice. Opštenarodna odbrana utiče, dakle, na razvoj društvene svesti o sudbonosnoj povezanosti i zajedništvu naših naroda i narodnosti. Iz saznanja da stepen efikasnosti odbrane zavisi od razvoja proizvodnih snaga, stabilnosti ekonomske situacije, stalnog procesa homogenizacije društva na samoupravnim osnovama i razvoja bratstva i jedinstva, proizilazi povratni,

veoma izraženi uticaj opštenarodne odbrane na naš društveni razvoj u celini. Spajanjem samouprave sa samoodbranom i samozaštitom u našoj društvenoj zajednici produbljuje se njeno obeležje asocijacije slobodnih proizvođača, čime se obezbeđuje potpunija realizacija revolucionarnih interesa radničke klase. »Nemoguće je zamisliti ostvarivanje samoupravnih prava našeg radnog čovjeka u oblasti ekonomije, politike, kulture i društvenog života uopšte, bez ostvarivanja takvih prava i u oblasti odbrane«, isticao je drug Tito.¹⁰

Na planu spoljnih odnosa, svojom ulogom odvratanja i odbrane od agresije, kao i društvenim i vojnim svojstvima a nespojivim s vezivanjem za vojne sisteme blokovskih grupacija, opštenarodna odbrana predstavlja neposredan instrument, oslonac i podsticaj borbe za mir i progres u međunarodnim razmerama i politike nesvrstavanja. Zbog toga je, po svojoj prirodi i osnovnoj funkciji, izražavala i izražava antinasilje i antirat.

Marksova teza o naoružanom narodu, kao prirodnom delu socijalističkog društva, postala je realnost sadašnje etape našeg društvenog razvoja. Izražavajući »proces borbe za oslobođenje rada i čovjeka« (Marks) u sferi odbrane društva, odnosno obezbeđujući da »udruženi proizvođači i građani organizuju odbrambene snage društva kao svoje sopstvene snage« (Tito), koncepcija opštenarodne odbrane je prelomni istorijski događaj u razvoju savremene marksističke misli i prakse odbrambenog organizovanja socijalističkog društva. Ona odbacuje i prevazilazi konzervativnu birokratsko-etatističku teoriju i praksu — kojom se izgradnja socijalizma izjednačava sa stalnim jačanjem birokratsko-etatističkih odnosa u svim društvenim oblastima, pa i u oblasti odbrane. Tom dogmatskom teorijom odbrana se zasniva na isključivo birokratsko-etatističkim principima, tj. isključuju se inicijativa i neposredno angažovanje u poslovima odbrane najvećeg dela subjekata socijalističke izgradnje, radničke klase i radnih masa, pa time i značajno umanjuju odbrambene mogućnosti.

Naša dosadašnja praksa aktivnog uključivanja u poslove odbrane svih clemenata ekonomskog i političkog sistema, omogućila je u sistemu opštenarodne odbrane maksimalno organizovano angažovanje ljudskih snaga i materijalnih potencijala zemlje i primenu optimalnih oblika odbrambenog organizovanja, kao i bitne novine u strategiji i taktici vođenja oružane borbe, rata, tako su na očigledan način demantovane sumnje (sa neostaljinističkih pozicija) u sposobnost socijalističkog samoupravnog društva da uspešno organizuje odbranu bez svoje transformacije u ratnim uslovima u etatističko, kao i sumnje u borbenu efikasnost teritorijalne odbrane i drugih oblika borbe i otpora.

Isticanjem i ostvarivanjem stanovišta: (a) o neprikosvenoj odlučujućoj ulozi radničke klase i SKJ u odbrambenom organizovanju naše društvene zajednice i (b) o opštejugoslovenskom i jedinstvenom karakteru sistema opštenarodne odbrane, posebno oružanih snaga, koncepcija opštenarodne odbrane obezbeđuje na autentičan način ispoljavanje volje i ostva-

¹⁰
Tito, Vojna dela, VIZ, 1972, knj. IV, str.
200.

rivanje konkretno-istorijskih interesa radničke klase i svih naših naroda i narodnosti. Time je koncepcija klasika marksizma o naoružanom narodu obogaćena i usaglašena s našim konkretno-istorijskim društvenim uslovima — stepenom razvoja socijalističkih samoupravnih odnosa i vojnostrategijskim i vojnotehničkim karakteristikama eventualnog rata koji bi nam mogao biti nametnut. Ujedno, sagledani su i odbačeni, kao klasno neprijateljski, recidivi socijaldemokratskih, tehnokratsko-liberalističkih, ultralevih i sl. interpretacija i shvatanja Marksovog naoružanog naroda, odnosno teorijskih osnova naše koncepcije opštenarodne odbrane. Ova shvatanja i tendencije zanemaruju radničko-klasnu suštinu našeg odbrambenog organizovanja, odbacuju odlučujuću ulogu organizovanih svesnih socijalističkih snaga i države kao instrumenta radničke klase u organizovanju odbrane, a zagovaraju teze o vodećoj ulozi »militantnih grupa«, o »spontanom razvoju na osnovu svakodnevnih prakse, o »natklasnoj vojnoj organizaciji« i o teritorijalno-milicijskom sistemu ili »decentralizovanoj armiji« kao jedinom i za sva vremena datom obliku odbrambenog organizovanja radničke klase. Dakle, radi se, u osnovi, o tendencijama da se izmeni revolucionarna radničko-klasna suština naše opštenarodne odbrane, da se od odbrambenog instrumenta socijalističkog samoupravnog društva pretvori u svoju suprotnost, u oruđe antisamoupravnih, nacionalističkih, građansko-liberalističkih, tehnokratsko-birokratskih i dr. kontrarevolucionarnih snaga.

Prema tome, nadovezujući se na Marksovu i Engelsovu koncepciju o naoružanom narodu i Lenjinove stavove o odbrambenom organizovanju sovjetskog društva, naša koncepcija opštenarodne odbrane izražava odbrambeni program i praksu socijalističke društvene zajednice na onom stepenu njenog razvoja kada se socijalistička samoupravna demokratija afirmiše kao nova sadržina vladavine radničke klase, odnosno kada njenu sadržinu i cilj predstavljaju organizovanje i razvijanje društva kao slobodne zajednice proizvođača.

Koncepcijsko-doktrinarni stavovi na kojima se zasniva naš sistem opštenarodne odbrane, kao i postignuti rezultati njegovog ostvarivanja, nisu poslednja reč i krajnji domet naše socijalističke samoupravne prakse. Kao što se »naše društvo«, kao socijalističko samoupravno društvo, nalazi tek na početku svog konstituisanja i razvoja,¹¹ tako i dosadašnja dostignuća u realizaciji opštenarodne odbrane predstavljaju početak procesa ostvarivanja »opšteg naoružanja naroda« u Marksovu smislu. Zbog toga je XI kongres SKJ postavio kao dugoročan zadatak organizovanim svesnim socijalističkim snagama društva — razvoj postojećih i stvaranje novih uslova za još potpunije organizovanje angažovanje svih subjekata socijalističkog samoupravnog društva u opštenarodnoj odbrani, za daljnji razvoj, dogradnju i jačanje svih elemenata sistema opštenarodne odbrane.

Drug Tito je na X kongresu SKJ istakao da »dosadašnja izgradnja sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite spada u najkrupnija ostvarenja našeg društvenog razvoja.«

11

E. Kardelj, Osnovni uzroci i pravci ustavnih promena, »Komunist«, 1973, str. 9.

U okviru razrade i ostvarivanja koncepcije opštenarodne odbrane, naše oružane snage su, kao sastavni i udarni deo sistema opštenarodne odbrane, u razdoblju od 1968. godine do današnjih dana, intenzivirale svoj razvoj, prestrukturiranje i modernizaciju u pravcu stalnog povećavanja borbene spremnosti i udarne i vatrene moći, kao i daljnjeg produbljanja svog revolucionarnog i narodnog karaktera — savremenog oblika naoružanog naroda.

Smernicama za odbranu SFRJ od agresije, koje je donelo Predsedništvo SFRJ (1972), zaokruženi su opšti koncepcijsko-doktrinarni stavovi o razvoju oružanih snaga. Težište je usmereno na: (a) jačanje borbene gotovosti i sposobnosti oružanih snaga da se uspešno suprotstave svakoj agresiji i u svim uslovima i (b) obezbeđenje brojne nadmoćnosti naših oružanih snaga nad živom silom agresora i u najtežim varijantama rata, kao i nadmoćnosti u teškom naoružanju, posebno u pešadijskom naoružanju, sredstvima za protivoklopnu borbu i protivvazдушnu odbranu, što bi nam omogućilo uspešno vođenje oružane borbe.

Ostvarivanjem dugoročnih i srednjoročnih planova modernizacije i razvoja oružanih snaga u protekloj deceniji su postignuti značajni rezultati na organizacijskom prestrojavanju, uvođenju novog naoružanja i opreme i na definisanju načela upotrebe novih borbenih sredstava i organizacijskih sastava na strategijskom, operativnom i taktičkom nivou.

Na planu organizacijskog prestrojavanja oružanih snaga, i u tom razdoblju odvijao se ubrzani proces uskladenog razvoja JNA i teritorijalne odbrane — izgradnja masovne i snažne teritorijalne odbrane pored moderne i jake JNA. U naoružanje je uveden veliki broj najsavremenijih borbenih sredstava, čime su bitno povećani sposobnost oružanih snaga za vođenje protivoklopne i protivdesantne borbe, pokretljivost i borbena gotovost, kao i efikasnost protivvazdušne odbrane jedinica i teritorije i odbrane obale.

Obrazovani su novi borbeni sistemi KoV-a — združeni sastavi, čije su borbene mogućnosti za poslednjih deset godina porasle 2 do 3 puta. Združeni sastavi su osposobljeni da se u sadejstvu sa jedinicama teritorijalne odbrane suprotstave i najsavremenije opremljenim glavnim grupacijama neprijatelja u zahvatu osnovnih strategijskih i operativnih pravaca i većim vazдушnim i pomorskim desantima na kopnu. U jedinicama KoV-a uvedeni su novi tipovi pušaka, novi raketni protivoklopni sistemi, bestrzajna oruđa, raketna protivvazдушna sredstva, rakete Z—Z, novi tipovi vozila i dr.

U RV i PVO uvršteni su novi supersonični lovci, lovci bombarderi i helikopteri raznih namena, kao i najsavremeniji sistemi za izviđanje, ometanje i dr. Naše RV i PVO u pogledu svoje ukupne borbene moći ne zaostaje za vazduhoplovstvom susednih zemalja.

RM je pojačala naoružanje za odbranu ostrva i obale uvođenjem dalekometnih obalskih topova i raketa Z—M, novih plovnih objekata — raketnih topovnjača, raketnih čamaca i dr., kao i najsavremenijih tehničkih i ubojnih sredstava. RM i obalska odbrana osposobljene su za uspešnu odbranu ostrva i obale i za obezbeđenje prevlasti u obalnom moru.

Jedinicama i ustanovama teritorijalne odbrane prekrivena je celokupna državna teritorija. Njeno brojno stanje u ovoj deceniji naraslo je na preko 2 miliona pripadnika. Izvršena je zamena starih tipova naoružanja novim, posebno naoružanja za vođenje protivoklopne, protivvazdušne i protivdesantne borbe i zaprečavanje.

Orijentacija na obezbeđenje naoružanja i opreme iz domaćih izvora, bez narušavanja bitnih društveno-ekonomskih proporcija, pokazala se ispravnom. Naša vojna industrija i vojnonaučne tehničke ustanove, osloncem na privredne kapacitete zemlje, zadovoljavaju oko 80% svih potreba u opremanju oružanih snaga, a 100% u osnovnim najmasovnijim vrstama naoružanja, i to na nivou najviših svetskih dostignuća. Kupovinom u inostranstvu obezbeđuje se samo izvestan deo teške tehnike.

Napori na području obuke jedinica i komandi, u suglasnosti sa postignutim rezultatima modernizacije i razvoja oružanih snaga, bili su usmereni na: njihovo osposobljavanje za vođenje oružane borbe u uslovima pune tehničke zasićenosti bojišta, protiv savremeno naoružanog i opremljenog agresora, na sadejstvo sa svim snagama i subjektima opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, kao i na maksimalno korišćenje svih prednosti koje naše oružane snage imaju u odnosu na agresora.

U ovom periodu (1975) uveden je još savršeniji sistem obuke i vaspitanja, stvorena je solidna nastavna materijalno-tehnička baza i izveden veliki broj vežbi i manevara taktičkih i združenih sastava. Postignuti su veliki rezultati u prihvatanju i praktičnom ugrađivanju doktrinarnih stavova o vođenju oružane borbe.

Ideološko-političkom obrazovanju i vaspitanju celokupnog sastava JNA poklonjena je posebna pažnja. Na osnovama marksističke ideologije i idejnih opredeljenja SKJ odvijao se intenzivni idejno-politički rad preko redovne nastave, delovanja organizacije SKJ i omladinske organizacije u JNA i aktivnog vaspitnog delovanja starešina kroz sve oblike života i obuke jedinica i komandi. To je bitno doprinelo da moralno-političko stanje u JNA uvek bude na vrlo visokom nivou, posebno u uslovima povišene borbene gotovosti, do kojih je povremeno dolazilo.

Zakonom o vojnom školstvu i naučnoistraživačkim ustanovama (1973), sistem vojnog školstva i naučnoistraživačkog rada uzdignut je na viši nivo u skladu s razvojem sistema školstva u društvu. Uvedene su poslediplomske studije i mogućnost sticanja doktorata vojnih nauka. Drug Tito je 1976. godine promovisan u prvog doktora vojnih nauka.

Naša vojnonaučna misao je u protekloj deceniji uspešno pratila modernizaciju i razvoj oružanih snaga, uopštavala, razrađivala i osavremenjivala strategiju, operativnu veštinu i taktiku upotrebe vidova, rodova i službi, kao i vojnopoličke fenomene. Titovo vojno delo, iskustva našeg NOR-a i savremenih lokalnih ratova, praćenje razvoja savremene vojne misli, kao i iskustva sa vežbi i manevara naših oružanih snaga — predstavljaju osnovu na kojoj se teorijski razrađivala koncepcija opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Organizacija SKJ u JNA je i u ovom razdoblju razvijala i obogaćivala način organizovanja i ostvarivanja vodeće idejno-političke uloge, u saglasnosti sa karakterom delovanja SKJ u društvu i procesom modernizacije i razvoja oružanih snaga i opštenarodne obrane u celini.

Ukidanjem imenovanja rukovodećih organa — opunomoćstva CK SKJ za JNA i armije (1969), protegnut je na sve jedinice i komande JNA princip izbornih rukovodećih tela — konferencija i komiteta. Produbljujući demokraciju u svojoj delatnosti, i obezbeđujući aktivno učešće komunista u procesu izgradnje i razvoja JNA, uspešnim povezivanjem JNA sa politikom SKJ, organizacija SKJ u JNA, kao spona između oružanih snaga i drugih elemenata sistema opštenarodne odbrane, značajno je doprinela svestranom razvoju JNA i opštenarodnoj odbrani u celini. Ona je, takođe, svojim intenzivnim idejno-političkim angažovanjem doprinela da JNA u svim prelomnim momentima našeg društvenog razvoja bude na osnovnom političkom i idejnom kursu SKJ.

Društveni odnosi u oružanim snagama i u opštenarodnoj odbrani u celini — u sferi političkih odnosa i tehnološkom procesu rukovođenja i komandovanja, razvijali su se u skladu sa: (a) bitnim vrednostima koje razvija i afirmiše naše socijalističko samoupravno društvo i (b) jačanjem sposobnosti i spremnosti oružanih snaga za vođenje oružane borbe, rata u svim uslovima i vrstama agresije na našu zemlju.

Ustavom (1974) postavljeno je da federacija preko svojih organa ostvaruje vrhovno komandovanje oružanim snagama, uređuje i organizuje JNA i rukovodi i komanduje njome... Pravo i dužnost opština, autonomnih pokrajina i republika je da, u skladu sa sistemom narodne odbrane, svaka na svojoj teritoriji, uređuje i organizuje narodnu odbranu... i da rukovodi teritorijalnom odbranom...¹² Time su postavljeni opšti, ustavnopravni principi rukovođenja i komandovanja oružanim snagama i opštenarodnom odbranom u celini, u uslovima kada su izgrađena dva integralna dela, dve strategijske komponente jedinstvenih oružanih snaga — JNA i teritorijalna odbrana.

Vrhovno komandovanje i rukovođenje oružanim snagama federacija je ostvarivala preko Predsednika Republike — vrhovnog komandanta, odnosno danas preko Predsedništva SFRJ. Jedinstveno rukovođenje i komandovanje u oružanim snagama ostvaruje se preko jednostarešinstva, na svim nivoima, kroz funkciju komandanta — komandira, načelnika i njihove nedeljive odgovornosti za donete odluke i kroz bezuslovno izvršenje odluka i naređenja pretpostavljenih starčina. Ovaj aspekt komandnog odnosa uslovljen je karakterom savremenog rata, potrebom planskog razvoja i pripremama oružanih snaga u miru i komandovanjem oružanom borbom u ratnim uslovima. Međutim, on nije samo tehnološki već i politički odnos. Njegovim posredstvom vladajuća klasa — radnička klasa, preko svojih organa vlasti, samoupravne i klasno-političke organizacije SKJ, obezbeđuje realizaciju svojih klasno-revolucionarnih interesa, odnosno obezbe-

12
Ustav SFRJ iz 1974. godine, iz čl. 281. i
239.

đu je da se oružane snage u celini i svaki njihov deo ispoljavaju kao isključivo revolucionarno-klasna oružana sila u borbi za dalji razvoj socijalističkog samoupravnog društva.

U proteklom razdoblju postignuti su značajni rezultati na osavremenjivanju sistema rukovođenja i komandovanja u oružanim snagama. Izvršeno je objedinjavanje štabnih funkcija organa rodova u okviru štaba, smanjeno brojno stanje, posebno viših komandi i uvedena je savremenija materijalno-tehnička oprema. Takođe, postignuto je efikasnije sadejstvo komandi jedinica JNA sa svim strukturama opštenarodne odbrane i društvene samozaštite — u miru, vanrednim uslovima i ratu.

Unutararmijski društveni odnosi zasnivaju se na svesnoj vojnoj disciplini i drugarstvu u duhu tradicija NOR-a, »na socijalističkim i humanim načelima...«, na praksi stalnog konsultovanja starešina i svih pripadnika oružanih snaga u traženju optimalnih rešenja i pripremi donošenja odluke¹³, visokom stepenu inicijative i relativne samostalnosti nižih nivoa rukovođenja i komandovanja, svojevrsnom sadejstvu JNA i teritorijalne odbrane i saradnji jedinica JNA i organa društveno-političkih zajednica. Ovaj aspekt društvenih odnosa u oružanim snagama rezultat je visokog stepena socijalne homogenosti zasnovane na razvoju socijalističkih samoupravnih odnosa i ravnopravnosti i zajedništvu naših naroda i narodnosti, kao i na klasno-revolucionarnom i nacionalno odbrambenom karakteru rata koji bismo vodili u fizionomiji oružane borbe i drugih oblika borbe i otpora.

Poslednjih deset godina, uporedo sa neprekidnim jačanjem »fundamentalnog principa jednostarešinstva« (Tito), razvijan je širok sistem savetodavnih kolegijalnih tela i organa — vojni saveti, kolegiji komandanata, kadrovske saveti, saveti za bezbednost i samozaštitu, saveti za unutrašnji red i disciplinu, saveti za ishranu, odbori za sportske i kulturne aktivnosti, vojničke konferencije i razne stalne i povremene komisije. Njihovim delovanjem obezbeđuju se aktivna kreativna uloga svih pripadnika JNA u rešavanju aktuelnih pitanja života i rada jedinice i kvalifikovanije donošenje odluka i naredenja starešina.

III Društveno-klasni i politički karakter oružanih snaga

Razrada i ostvarivanje koncepcije opštenarodne odbrane polaze od dve bitne premise: prvo, da u savremenim uslovima, dok god postoje mogućnosti izbijanja ratova, s obzirom na njihova vojnotehnička i strategijska svojstva, operativna armija, odnosno JNA i teritorijalna obrana predstavljaju bezuslovno neophodne elemente sistema opštenarodne odbrane, i

13
Tito, Vojna dela, VIZ, 1972, knj. IV, str.
164, 165. i 261.

drugo, da u socijalističkom društvu koje se razvija na samoupravnim osnovama i u kome se društveno-političke zajednice — od opštine do federacije — ispoljavaju i razvijaju kao organi samoupravne vlasti radničke klase, radnih ljudi i građana, naroda i narodnosti, oružane formacije koje organizuju i kojima rukovode dobijaju karakter društvene samoodbrane na radničko-klasnoj osnovi, odnosno svojstva naoružanog naroda u Marksovom i Lenjinovom smislu. Na ovim saznanjima i praksi temelji se fundamentalno Titovo stanovište: da će se proces jačanja i podruštvljavanja oružanih snaga našeg socijalističkog samoupravnog društva, dok god postoje opasnosti izbijanja ratova, kretati u pravcu neprekidnog razvoja i jačanja JNA i teritorijalne odbrane — »jedinistvenih oružanih snaga radničke klase, radnih ljudi i građana, svih naših naroda i narodnosti« (Tito).

Poruke i delatnost druga Tita na teorijskom obrazloženju i usmeravanju razvoja naših oružanih snaga — JNA i teritorijalne odbrane, kao dela opštenarodne odbrane, posebno teorijska razmatranja o JNA kao savremenom obliku manifestacije Marksove ideje naoružanog naroda, koji u datim istorijskim uslovima obezbeđuje optimalnu odbranu i odvraćanje od agresije i »organizovanje odbrambenih snaga društva kao svojih sopstvenih snaga«, spadaju u red najznačajnijih doprinosa razvoja marksističke misli i prakse uopšte, a vojne posebno. Značaj je utoliko veći što su osnivači marksizma svoju pažnju, što je logično, zadržavali na analizi oblika naoružanog naroda aktuelnog za njihovo doba delovanja (druga polovina XIX veka) i što je Lenjin, delujući u prvim godinama razvoja SSSR-a (do početka 1924) kada su revolucionarno-etatiistički odnosi bili prevladavajući, program podruštvljavanja odbrambenog sistema za tekući, bliži period video u postepenoj transformaciji kadrovske — stalne vojne organizacije u teritorijalno-milicijski sistem.

Društveno-klasna i politička suština naših oružanih snaga — najspremnijeg i najorganizovanijeg dela sistema opštenarodne odbrane i odlučujućeg nosioca oružane borbe, osnovnog vida odbrane od agresije — izražava se preko njene osnovne društvene uloge:

— koncentrisanog izraza odbrambene moći naše društvene zajednice za odbranu nezavisnosti, celokupnosti teritorije i socijalističkog samoupravnog razvoja od spoljne oružane agresije i pritiska i

— »činioaca odbrane vladajućeg položaja radničke klase u našem društvu, njegove samoupravne integracije, ravnopravnosti naroda i narodnosti Jugoslavije i njihovog jedinstva, te samostalne i nezavisne pozicije naše zemlje u međunarodnoj zajednici«.¹⁴

Jedinstvo i opštejugoslovenski karakter oružanih snaga — JNA i teritorijalne odbrane neposredni su izraz i činilac jedinstvenog društveno-ekonomskog i političkog sistema naše zemlje. »U izgradnji i daljem razvoju odbrambenih snaga društva mi polazimo od toga da JNA i teritorijalna odbrana čine nerazdvojnu celinu« (Tito).¹⁵ To njihovo jedinstvo i opštejugo-

14
B. Mamula, Naš sistem odbrane garantira slobodu i integritet Jugoslavije, »Vojno delo«, br. 6/1981, str. 38.

15
Tito, Vojna dela, VIZ, 1972, knj. IV, str. 200.

slovenski karakter izražavaju se putem jedinstva upotrebe koje se realizuje jedinstvenim vrhovnim komandovanjem i rukovođenjem, jedinstva osnovnih principa organizacije i osposobljenosti da vode oružanu borbu u svakom delu zemlje i u svim vrstama agresije, »vodeći računa o ulozi svih faktora odbrambenih snaga, kao i o specifičnosti i bogatstvu oblika njihovog organizovanja, upotrebe i načina dejstva« (Tito).¹⁶ Takođe, jedinstvo JNA i teritorijalne odbrane izražava se i preko njihovog identičnog društveno-klasnog bića — društvene uloge i stepena podružljivosti.

JNA je deo oružanih snaga, organizovana po najsavremenijim principima vojne organizacije i opremljena i naoružana najsavremenijim sredstvima ratne tehnike. Ona je operativni, mobilni i udarni deo oružanih snaga i opštenarodne odbrane u celini, namenjena za vođenje oružane borbe na celokupnom jugoslovenskom ratištu i u svim uslovima koje savremeni rat može da nametne. Osposobljena je da se zajedno s teritorijalnom odbranom uspešno suprotstavi glavnim snagama agresora, da onemogući iznenađenje i stvori uslove za aktiviranje svih odbrambenih struktura i funkcija društvene zajednice. U vojnostrategijskom smislu, dakle, JNA kao integralni deo oružanih snaga i opštenarodne odbrane u celini pojavljuje se kao udarna snaga odbrane zemlje i zajedno s teritorijalnom odbranom predstavlja oslonac svim ostalim elementima sistema opštenarodne odbrane.

Društveno-klasno i političko biće JNA, kao oružanog instrumenta naše socijalističke samoupravne društvene zajednice i savremenog oblika naoružanog naroda, drug Tito je 1970. godine okarakterisao ovim rečima: »Naša armija je armija cele naše socijalističke zajednice, svih naših naroda i narodnosti. Ona je nerazdvojni deo našeg društva, deo naoružanog naroda«.¹⁷

JNA je u celokupnom posleratnom razdoblju obogaćivala novim sadržajima i oblicima svoj duboko narodni i revolucionarni karakter — štiteći vladavinu radničke klase i radnih ljudi, odnosno socijalističku samoupravnu zajednicu od svih oblika ugrožavanja i istovremeno odražavajući u svom razvoju i aktivno učestvujući u procesu samoupravne integracije društva, jačanju ravnopravnosti i zajedništva naših naroda i narodnosti i nesvrstane spoljnopolitičke orijentacije.

Podružtvljeni klasno-revolucionarni karakter JNA — oblik vojnog organizovanja socijalističkog samoupravnog društva koji na optimalan način obezbeđuje ispoljavanje autentične volje i ostvarivanje konkretnih istorijskih interesa radničke klase i radnih ljudi pod vodstvom SKJ, proizilazi:

— iz činjenice da organi federacije koji organizuju, uređuju, rukovode i komanduju JNA nisu državni u klasičnom smislu, već su opštejugoslovenski organi samoupravne i vlasti radničke klase, radnih ljudi, naroda i narodnosti, organizovani na delegatskom sistemu i principu pariteta;

16
Tito, Vojna dela, VIZ, 1972, knj. IV, str.
200.

17
Tito, Vojna dela, VIZ, 1972, knj. IV, str.
262.

— iz sadržaja i metoda idejno-političke aktivnosti i karaktera organizacije strukture SKJ u JNA, kao i karaktera rukovođenja i komandovanja i ukupnih unutararmijskih odnosa, koji obezbeđuju i razvijaju uslove (a) za aktivno uključivanje širokih armijskih kadrova u procese svestranog razvoja i modernizacije JNA i (b) da JNA u celini i svaki njen deo uvek bude pouzdan oslonac SKJ u ostvarivanju njegove posebne odgovornosti za očuvanje tekovina revolucije, jer je Armija uvek bila siguran oslonac u razvoju socijalističke samoupravne demokratije i jedan od bitnih i konstantnih faktora obezbeđenja kontinuiteta revolucije;

— iz njene revolucionarno-klasne uloge — odbrane vladajućeg položaja radničke klase i razvoja društva na socijalističkim samoupravnim osnovama (Armija je kroz čitav posleratni period, svojom ukupnom borbenom spremnošću, obezbeđivala dostignut stepen i dalji socijalistički samoupravni razvoj naše zemlje. Ona je u svim prelomnim momentima našeg društvenog razvoja, blagodareći visokoj klasno-revolucionarnoj svesti svojih kadrova, tesnoj povezanosti s radničkom klasom i radnim ljudima, bezrezervnoj ideološko-političkoj opredeljenosti za politiku SKJ, kao i aktivnim učestvovanjem pripadnika stalnog sastava na svim nivoima delegatskog odlučivanja i u svim društveno-političkim organizacijama, čvrsto stajala na pozicijama revolucionarnih interesa radničke klase, posebno kada su bili ugroženi od tehnokratsko-liberalističkih, nacionalističkih ili birokratsko-konzervativnih tendencija i snaga. »Komunisti u Armiji su«, kaže drug Tito, »uvek imali osećaj odgovornosti za sprovođenje fundamentalnih pitanja i stavova politike SK, jer su — kao komunisti i vojnici — shvatali i znali njihov značaj za budućnost naše zajednice i njen prosperitet.«¹⁸ Prihvatajući i usvajajući koncepciju opštenarodne odbrane kao sastavni deo svesti i praktične delatnosti armijskih kadrova, JNA je aktivno učestvovala u razvoju i ostvarivanju koncepcije opštenarodne odbrane kao sastavnog dela socijalističkih samoupravnih društvenih odnosa, posebno u ulozi okosnice vojnostručnog osposobljavanja svih elemenata sistema opštenarodne odbrane. Tako je doprinosila da radni ljudi i građani potpunije ostvaruju svoja samoupravna prava i u oblasti narodne odbrane i stalnom produbljivanju veza između JNA i ostalih društvenih struktura. Kao »masovna škola socijalističkog vaspitanja mladih«, usmeravajući svoju vaspitno-obrazovnu aktivnost na razumevanje društvene stvarnosti naše socijalističke samoupravne društvene zajednice, na negovanje revolucionarnih tradicija naših naroda i narodnosti i na razvijanje jugoslovenskog socijalističkog patriotizma, JNA je najneposrednije doprinosila razvoju društvene samoupravne svesti i opredeljenju mladih generacija za ostvarivanje politike SKJ.);

— iz njenog opštejugoslovenskog karaktera, izraza i činioca zajedništva, bratstva i jedinstva i ravnopravnosti naših naroda i narodnosti (U celom toku posleratnog razvoja, negujući revolucionarne tradicije NOR-a i razvijajući unutararmijske odnose i vaspitno-obrazovne delatnosti na prin-

18
Tito, Vojna dela, VIZ, 1972, knj. IV, str.
274.

cipima afirmacije naroda i narodnosti i njihove međusobne sudbonosne povezanosti, JNA je predstavljala jedan od bitnih faktora stvaranja i razvoja bratstva i jedinstva naših naroda i narodnosti. Prerastanjem republika i pokrajina u aktivne subjekte sistema opštenarodne odbrane i produbljanjem karaktera organa federacije kao instrumenta povezanih i ravnopravnih naroda i narodnosti, JNA produbljava svoje svojstvo zajedničke oružane sile svih naših naroda i narodnosti. Bratstvo i jedinstvo, kao jedan od osnovnih postulata organizacije i funkcionisanja Armije, dobija nove dimenzije. Ustav (1974.) protegao je načelo ravnopravnosti jezika i pisma naroda i na oružane snage. Pošto se jedinice i ustanove JNA formiraju od pripadnika svih nacionalnosti, predviđeno je — da bi se obezbedile maksimalna efikasnost i upotreba jedinica JNA u svim situacijama i dimenzijama savremenih borbenih dejstava — da se u JNA komandovanje i vojna obuka izvode na jednom od jezika naroda Jugoslavije. Data je mogućnost da se u pojedinim delovima JNA komandovanje i vojna obuka izvode na drugim jezicima naroda i narodnosti. Ustavno načelo što srazmernije zastupljenosti svih naših naroda i narodnosti u pogledu sastava starešinskog kadra i njegovog postavljanja na više komandne i rukovodeće položaje, predstavlja potvrdu i dalje produbljanje dotadašnje prakse izgradnje JNA. JNA je u posleratnom razdoblju, nastavljajući tradicije NOR-a, bila veoma značajan faktor učvršćenja zajedništva naših naroda i narodnosti. Ona je to činila svojom društvenom i stratezijskom prirodom — kao zajednička oružana sila svih naših naroda i narodnosti i ujedno udarna snaga opštenarodne odbrane u celini, obezbeđujući celovitost jugoslovenskog ratišta, uslove da ostali elementi opštenarodne odbrane deluju kao jedinstveni sistem i da se svaki deo teritorije brani celokupnom odbrambenom moći zemlje. Konceptija opštenarodne odbrane je, dakle, kao sastavni deo socijalističkih samoupravnih opredeljenja, otvarajući proces produbljanja društveno-klasnog karaktera JNA, simultano sa njim otvorila tok njene sve punije manifestacije kao zajedničke oružane sile svih — ravnopravnih, slobodno afirmisanih i povezanih — naroda i narodnosti);

— iz činjenice da je JNA organizovana i osposobljena za vođenje odbrambenog rata i da je oslonac politike nesvrstavanja i borbe za mir i progres u međunarodnim razmerama (Naša armija je kao oblik naoružanog naroda i integralni deo opštenarodne odbrane, po svojim organizacijskim rešenjima, opremi i naoružanju, kao i po doktrini i strategiji vođenja oružane borbe, rata, nespojiva sa vezivanjem za vojne sisteme i doktrine blokovskih grupacija i vođenjem osvajačkih ratova. Ona svojom aktivnošću na međunarodnom planu doprinosi jačanju politike nesvrstavanja pomažući, školovanjem starešinskog kadra, opremom i naoružanjem, razvoj i emancipaciju oružanih snaga nesvrstanih zemalja u okviru njihove borbe za nezavisnost i miroljubive odnose u međunarodnoj zajednici).

Prema tome, iako po organizacijsko-formacijskom ustrojstvu i tehnologiji komandovanja slična savremenim armijama drugih zemalja, što je uslovljeno karakterom vođenja suvremene oružane borbe, JNA se kvalitativno, po svom društveno-klasnom i političkom biću i bitnim vojnostratezijskim svojstvima, razlikuje od njih. Kao integralni udarni deo opštenarodne odbrane i oružani instrument organa vlasti i samouprave radničke

klase i radnih ljudi, naroda i narodnosti, JNA izrasta u savremeni oblik naoružanog naroda u Marksovom smislu. Zbog toga je radnička klasa, odnosno socijalističko samoupravno društvo, duboko zainteresovano za neprekidno jačanje borbene moći JNA.

Teritorijalna odbrana — deo jedinstvenih oružanih snaga SFRJ — masovna je oružana organizacija i najširi oblik oružanog otpora u društveno-političkim zajednicama i organizacijama udruženog rada. Moderno naoružana i opremljena saglasno svojoj borbenoj funkciji, strukturirana je od mnogobrojnih združeno-taktičkih i taktičkih jedinica, štabova i ustanova, različitih sastava, formacija, naoružanja i opreme i veličine. To je uslovljeno neposrednom namenom svake od njih i mogućnostima društveno-političkih zajednica.

Organizacije udruženog rada, opštine, pokrajine i republike formiraju u svojoj organizaciji, odnosno na svojoj teritoriji jedinice teritorijalne odbrane kojima i rukovode na principu: da uže društveno-političke zajednice organizuju i razvijaju ove jedinice prema sopstvenoj proceni i planu odbrane šire društveno-političke zajednice, kao i na principu vrhovnog rukovođenja i komandovanja od strane organa federacije.

Visok stepen inicijative i relativne samostalnosti organizacija udruženog rada, društveno-političkih zajednica i organizacija u organizovanju i rukovođenju teritorijalnom odbranom na svom području, izraz je visokog stepena socijalizacije i integracije odbrane u samoupravne strukture društva, u sve njegove delatnosti.

Principi na kojima se zasniva razvoj naše teritorijalne odbrane odbacuju i prevazilaze shvatanja o teritorijalnoj odbrani kao isključivom izrazu spontanog otpora narodnih masa ili kao atomiziranim i neobjedinjenim oružanim grupama, kao i shvatanja o teritorijalnoj odbrani kao natklasnom obliku vojnog organizovanja, a, takođe, i mišljenja po kojima ona predstavlja pomoćnu snagu regularnih — operativnih jedinica, organizovanih po isključivo državno-etatiističkom metodu.

Prema tome, teritorijalna odbrana je strategijska komponenta oružanih snaga i opštenarodne odbrane, a pre svega sa stanovišta sveobuhvatnosti, totalnosti i dugotrajnosti opštenarodnog odbrambenog rata. U nerazdvojnem jedinstvu sa JNA, ona predstavlja oružani instrument vladavine i samouprave radničke klase, radnih ljudi i naroda i narodnosti i jedan od oblika preko koga se ostvaruje Marksova teza — da proizvođači postaju ujedno branioci onoga što stvaraju i čime upravljaju. Time se obezbeđuju maksimalno učešće ljudskih snaga, duhovnih i materijalnih potencijala zemlje u odbrani od svih oblika ugrožavanja, kao i prekrivanje celokupne teritorije oružanim formacijama, pa i maksimalna efikasnost opštenarodne odbrane.

Današnje oružane snage naše zemlje imaju kadar visokih idejno-političkih i moralnih kvaliteta: više od 95% starešina JNA su članovi SKJ. Taj kadar je do kraja privržen politici razvoja naše socijalističke samoupravne i nesvrstane društvene zajednice koju su zacrtali drug Tito i SKJ. Spreman je da i pod najtežim uslovima brani slobodu i teritorijalni integritet naše zemlje od oružane agresije i pritisaka, kao i razvoj socijalističkih samo-

upravnih društvenih odnosa, bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti i vladajući položaj radničke klase u društvu od svih oblika nasrtaja.

XI kongres SKJ je konstatovao, da birokratsko-centralističke, liberalističko-tehnokratske i nacionalističke snage nisu uspele ni u jednom momentu da u oružanim snagama obezbede iole značajnije uporište i da je JNA u čitavom posleratnom periodu predstavljala značajan oslonac SKJ u političkom obračunu sa antisocijalističkim i antisamoupravnim snagama i tendencijama.

Drug Tito je u završnoj reči na XI kongresu SKJ, u snage koje obezbeđuju čvrste i trajne temelje i pouzdani oslonac budućnosti naše socijalističke samoupravne i nesvrstane društvene zajednice, naznačio i »opštenu rodnu odbranu čiju udarnu moć čini JNA u kojoj se na jedinstven način prožimaju idejno-moralna čvrstina, borbena osposobljenost i savremena opremljenost«.¹⁹

¹⁹
XI kongres SKJ, »Komunist«, 1978, str.
86.